

Домбровська С. М., д.держ.упр., проф., начальник ННВЦ, НУЦЗУ, м. Харків

*Dombrovska S., Doctor in Public Administration, Full Professor,
Head of Educational, Scientific and Production Center,
National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv*

НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

DIRECTIONS OF STATE REGULATION OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY IN UKRAINE

В статті проаналізовано аспекти зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Визначено, що під впливом та з урахуванням глобалізаційних тенденцій, інтеграційних процесів й актуалізованих у даному контексті безпекових викликів сьогодення, зовнішньоекономічна політика перебуває у постійній динаміці, трансформації та адаптації під нові мінливі ринково-економічні умови, що обумовлює необхідність оптимізації механізмів державного регулювання.

Ключові слова: *механізми державного регулювання, державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності, державна політика.*

The article analyzes aspects of foreign economic activity in Ukraine. Determined that exposure and taking into account globalization trends and integration processes in the present context of updated security challenges of today, foreign policy is in constant dynamics, transformation and adaptation to new market-changing economic environment, which necessitates optimization of mechanisms of state regulation.

Keywords: *mechanisms of state regulation, state regulation of foreign economic activity, public policy.*

Постановка проблеми. Зовнішньоекономічні зв'язки будь-якої країни повинні контролюватися з боку держави. У централізованій економіці зовнішньоекономічна діяльність перебуває під особливо жорстким впливом, контролем державних органів, адже існує державна монополія зовнішньої торгівлі, порушення якої розглядається як карний злочин. Але і в країнах з ринковою економікою державне регулювання зовнішньоекономічних зв'язків проявляється відчутним чином. Зовнішньоекономічна функція держави є продовженням її внутрішньогосподарської функції, але реалізується в декілька відмінної формі, у зв'язку з чим методи державного управління цією функцією специфічні. Основною метою дії держави на зовнішньоекономічну діяльність є забезпечення економічних і політичних інтересів країни. В той же час держава схильна переймати на себе здійснення ряду зовнішньоекономічних дій, що приносять прибутки і вимагають державної участі. Держава тим або іншим чином регулює, стимулює

або обмежує практично усі сфери міжнародних економічних зв'язків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При написанні статті були використані праці, сучасних дослідників [1; 2; 3], які аналізували вплив державного управління на формування зовнішньоекономічних зв'язків країни, та розвиток економічних процесів [4], а також специфіку управління зазначеної галузі.

Постановка завдання. Метою статті є проаналізувати аспекти формування зовнішньоекономічної діяльності та напрями державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу. Державне регулювання поширюється на зовнішню торгівлю, міжнародний рух капіталу, валютні і кредитні стосунки, науково-технічний обмін, міжнародне переміщення робочої сили. Найбільш типовим для сучасної практики державного регулювання зовнішньоекономічних зв'язків є поєднання встановлюваних державою, оформлених правовими документами правил і норм здійснення зовнішньоекономічної діяльності з наданням певної міри самодіяльності, ініціативи, свободи господарюючим суб'єктам-учасникам цієї діяльності. Генеральна цільова установка прямого і непрямого управління зовнішньоекономічною діяльністю з боку держави полягає в досягненні економічних вигод для країни на основі ефективного обміну і ділової співпраці з іншими країнами, задоволення запитів, які важко забезпечити за допомогою власного виробництва і наявних у країні ресурсів.

Управління зовнішньоекономічною діяльністю дозволяє вирішувати наступні завдання: 1) придбавати за допомогою імпорту товари і послуги, яких не в державі; 2) використовувати зовнішні ринки для продажу товарів, що експортуються, і послуг; 3) брати участь у світових інтеграційних економічних процесах; 4) розвивати науково-технічну і культурну співпрацю; 5) запозичувати передовий світовий досвід; 6) користуватися іноземними кредитами, інвестиціями; 7) підтримувати платіжний баланс країни [1, с. 78].

Міжнародні економічні відносини є однією з сфер економічного життя, що найдинамічніше розвиваються. Економічні зв'язки між державами мають багатовікову історію. Упродовж століть вони існували переважно як зовнішньоторгівельні, вирішуючи проблеми забезпечення населення товарами, які національна економіка виробляла неефективно або не робила зовсім. В ході еволюції зовнішньоекономічні зв'язки переросли зовнішню торгівлю і перетворилися на складну сукупність міжнародних економічних відносин - світове господарство. Процеси, що відбуваються зачіпають інтереси усіх держав світу. І відповідно, усі держави повинні регулювати свою зовнішньоекономічну діяльність, щоб досягти дотримання в першу чергу своїх інтересів. Світовий досвід свідчить, що навіть в промислово розвинених країнах існує об'єктивна необхідність державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Держава передусім, покликана, захищати інтереси своїх виробників, приймати заходи для збільшення об'ємів експорту, залучення іноземних інвестицій, збалансувало платіжного балансу, валютного регулювання і, що особливо важливо - приймати законодавчі акти, що встановлюють правила здійснення ЗЕД і контролювати їх неухильне дотримання.

Зовнішньоекономічна діяльність стає усе більш важливим чинником розвитку економіки господарства і економічної стабілізації нашої країни. Зараз немає практично жодної галузі в промислово розвинених країнах, яка не була б залучена в сферу зовнішньоекономічної діяльності.

На усіх історичних етапах розвитку держави зовнішньоекономічна діяльність впливала на рішення економічних проблем на різних рівнях: господарства в цілому, окремих регіонів, об'єднань, підприємств. Як частина загальної структури державного господарства зовнішньоекономічна діяльність впливає на вдосконалення внутрішньогосподарських пропорцій, розміщення і розвитку виробничих сил. Ще жодній країні не вдалося створити здорову економіку, ізолювавшись від світової економічної системи [4, с. 117].

Ось чому ця тема актуальна сьогодні, коли уся більша кількість підприємств залучається у ЗЕД і на їх шляху виникають безліч проблем. Адже повноцінне функціонування економіки однієї країни не може відбуватися без розвинутої системи зовнішньоекономічних зв'язків. Включення національної економіки в систему світових господарських процесів позитивно впливає на розвиток економіки країни, сприяє підвищенню технічного рівня виробництва, раціональному використанню природно-сировинних ресурсів, ліквідації дефіциту окремих товарів, а значить і підвищенню рівня життя населення.

Державне регулювання зовнішньоекономічною діяльністю – це заснована на взаємовигідних економічних стосунках діяльність в області міжнародної торгівлі, рухи капіталів, міграції робочої сили, передачі технологій. У всіх країнах, особливо в країнах з перехідною економікою, де сталася широка лібералізація зовнішньоекономічної діяльності, її державне регулювання є об'єктивною необхідністю. Таке регулювання спрямоване на забезпечення захисту інтересів країни і суб'єктів її зовнішньоекономічної діяльності, створення для останніх рівних можливостей розвивати усі види підприємницької діяльності і напряду використовувати прибутки і здійснювати інвестиції, на розвиток конкуренції і ліквідацію монополізму [3].

До головних цілей державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні відносяться:

- забезпечення збалансованості економіки і рівноваги внутрішнього ринку країни;
- стимулювання прогресивних структурних змін в економіці;
- створення найбільш сприятливих умов для залучення національної економіки в систему світового розподілу праці;
- наближення до ринкових структур розвинених зарубіжних країн.

Регулювання такої діяльності здійснюється за допомогою законів України, актів тарифного і нетарифного регулювання, економічних заходів оперативного регулювання (валютно-фінансових, кредитних та ін.), рішень недержавних органів управління економікою, які приймаються відповідно до їх статутних документів, договорів, що укладаються між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

Основними видами зовнішньоекономічної діяльності є зовнішня торгівля, фінансово-кредитні операції, підприємницька діяльність, науково-технічна ко-

операція з іноземними підприємцями, надання ним різноманітних послуг. Ці напрями діяльності регулюються, з одного боку, державою в особі його органів, а з іншої – недержавними органами управління економікою (біржами, торговельними палатами, союзами і так далі) і самими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності на підставі укладених між ними координаційних угод.

Органи державного управління, що здійснюють свої функції на макрорівні, підрозділяються на: загальнодержавні структури, регулюючі діяльність усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності незалежно від форм власності і територіального розміщення. До них відносяться Верховна Рада України, Уряд України, Національний банк, Державний митний комітет, Антимонопольний комітет. У компетенцію Верховної Ради України входить прийняття і зміна законів, затвердження основних напрямів зовнішньоекономічної політики і структури органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, укладання міжнародних угод, встановлення спеціальних режимів зовнішньоекономічної діяльності т.п. Уряд України визначає методи здійснення зовнішньоекономічної політики країни, координує діяльність міністерств і комітетів по регулюванню зовнішньоекономічної діяльності, приймає нормативні акти з питань такої діяльності, укладає міжнародні угоди і др. Національний банк регулює курс національної валюти, проводить розрахунки з отриманих державних кредитах і боргах, здійснює використання золотовалютного резерву країни. Міністерство економіки забезпечує проведення єдиної зовнішньоекономічної політики, координує зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів підприємництва і контролює дотримання ними умов міжнародних угод, приймає заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Державний митний комітет здійснює митний контроль в країні, а Антимонопольний комітет контролює дотримання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності антимонопольного законодавства.

До територіальних органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності відносяться місцеві Ради народних депутатів і їх виконавчі і розпорядливі органи, а також територіальні підрозділи органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Місцеві Ради народних депутатів і їх виконавчі органи можуть виконувати свої зовнішньоекономічні функції тільки через створені ними зовнішньоекономічні організації, які мають статус юридичної особи, і тільки відносно суб'єктів підприємництва, розміщених на їх території. Державні органи територіального регулювання зовнішньоекономічної діяльності створюються за узгодженням з місцевими Радами народних депутатів в межах загального ліміту бюджетних коштів, що виділяються на зміст відповідних органів державного регулювання.

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюється за допомогою адміністративних і економічних методів [2, с. 59].

Адміністративні методи безпосередньо впливають на господарські стосунки. Адміністративні методи доцільно застосовувати в умовах економічної нестабільності, зростання дефіциту і інфляції. Ними користуються, як правило, протягом короткого терміну з метою захисту економіки країни або її відродження через мобілізацію і оптимальне використання ресурсів. До них відно-

сяться ембарго (повна заборона зовнішньоекономічної діяльності), ліцензування, квотування, специфічні вимоги до товару тощо.

Економічні діють через ринковий механізм. Економічні методи державного регулювання займають провідне місце в період стабілізації економіки. До них відносяться митні тарифи, збори, імпорتنі депозити (у області імпорту), пільгові кредити експортерам, гарантії, субсидії, звільнення від сплати податків тощо (в області експорту).

Важливу роль серед економічних методів регулювання зовнішньоекономічної діяльності грають валютні обмеження, які спрямовані на розширення або отримання розвитку зовнішньоекономічних зв'язків країни. Валютні обмеження охоплюють сферу зовнішньої торгівлі, рух капіталів і кредитів, переведення прибутків, податкових і інших платежів. У області зовнішньої торгівлі валютні обмеження вважають опосередкованим чинником.

Висновки. Численні завдання державного регулювання зовнішньоекономічною діяльністю вимагають виконання відповідних функцій з боку державних органів управління на державному рівні і на рівні регіональних центрів. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності входить в компетенцію найвищих органів законодавчої і виконавчої влади країни, які покликані управляти зовнішньоекономічною політикою, приймати стратегічні рішення в області зовнішньоекономічної діяльності, співробітничати з найвищими органами державної влади інших країн з питань зовнішньої торгівлі і економічного співробітництва. Законодавчі органи країни приймають, доповнюють, змінюють закони, правові норми, регулюючи зовнішньоекономічну діяльність.

Для досягнення цілей і рішення завдань управління зовнішньоекономічною діяльністю сучасні держави мають різноманітні способи і великі можливості. За своїм змістом способи державного регулювання (прямі і непрямі, директивні і стимулюючі, розпорядчі і регулятивні) зовнішньоекономічною діяльністю представляють велику сукупність використовуваних державними органами і службами інститутів, методів і інструментів дії на економічні стосунки між країнами відповідно до державних і національних інтересів. Регулююча і розпорядлива дія держави здійснюється за допомогою ухвалення законів і інших державних актів, постанов і рішень уряду.

Список використаних джерел

1. Борисенко О.П. Внешнеэкономическая политика государства: концепция, стратегия, механизмы реализации : монография / О.П. Борисенко. – Донецк : Юго-Восток, 2012. – 404 с.

2. Мантур-Чубата О.С. Організаційно-економічний механізм управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємства: дис. ... к. е. н. : 08.00.04 – економіка та управління підприємствами / Олена Сергіївна Мантур-Чубата. – Х., 2015. – 239 с.

3. Письмаченко Л.М. Державне управління зовнішньоторговельною діяльністю в умовах інтеграції України у світовий економічний простір: механізми регулювання та контролю: дис. ... доктора наук з держ. упр. : 25.00.02 – механізми державного управління / Людмила Миколаївна Письмаченко. – К., 2008. – 366 с.

4. Система ключових індикаторів результативності діяльності органів Міністерства доходів і зборів України: монографія / Є.В. Брикун, А.М. Вдовиченко, А.І. Зубрицький [та ін.] ; за заг. ред. А.М. Вдовиченка. – К. : Алерта, 2013. – 336 с.

References

1. Borisenko, O.P. *Foreign economic policy of the state: concept, strategy, mechanisms of implementation [Vneshneekonomicheskaja politika gosudarstva: koncepcija, strategija, mehanizmy realizacii]*. Donetsk: Yugo-Vostok n.p., 2012. Print.

2. Mantur-Chubata, O.S. "Organizational-economic mechanism of fisk management in foreign economic activity of enterprise." Diss. Khmelnytsky National University, 2015. Abstract. (2015): 20. Print.

3. Pismachenko, L.N. "State administration by foreign trade activity in the conditions of integration of Ukraine in outer economic space: mechanisms of adjusting and control." Diss. National academy of the public administration at President of Ukraine, (2008): 30. Print.

4. Brykun, E.V., Vdovichenko, A.M. and Zubritskiy, A.I. *The system of main indicators of effectiveness of the activities of the Ministry of Ministry of Revenues and Duties of Ukraine [Sistema kluchovyh indykatorin rezul'tatyvnosti dijal'nosti organiv Ministerstva dohodiv i zboriv Ukrainy]*. Kiev n.p., 2013. Print.

УДК 351.83:331.5

Жадан О. В., д.держ.упр., проф., ХарPI НАДУ, м. Харків

Zhadan O., Doctor in Public Administration, Full Pofessor, Full Professor of Personnel Management and Labor Economy Department, Kharkiv Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration attached to the Office of the President of Ukraine, Kharkiv

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВИКОРИСТАННЯ ЗАПОЗИЧЕНОЇ ПРАЦІ

SOCIAL AND ECONOMIC CONSEQUENCES OF BORROWED WORKS

У статті розглянуто причини поширення нестандартних форм зайнятості у сучасній економіці. Узагальнено сутнісні характеристики запозиченої праці. Виявлено напрями впливу запозиченої праці на стан соціально-трудоових відносин та проаналізовано соціально-економічні наслідки її поширення на ринку праці.

Ключові слова: *запозичена праці, нестандартні форми зайнятості, соціально-трудоові відносини, державна політика у соціально-економічній сфері.*

The article discusses the reasons for the spread of non-standard forms of employment in a modern economy. Overview essential characteristics borrowed labor. Detected areas of influence borrowed labor in the state of social and labor relations and analyzed the social and economic impact of the spread of the labor market.